

húzódik a teológus és a vallástanár szakok között. Ez mindenek előtt abban nyilvánul meg, hogy míg az első esetben egy egyház tanításáról van szó, addig a vallástan nem kötődik egyházhoz. Az állami elismerés ellenére a képzésről ma is társadalmi vita folyik.

A kutatások eredményei arról tanúskodnak, hogy a hívők továbbra is a lakosság legkevésbé művelt rétegét képezik (az ateistákkal ellentétben, akik viszont a társadalom legképzettebb hányadát alkotják), és kevés fiatal gyakorolja vallását. Kérdés, hogy a teológusképzés segíti-e majd a vallásos társadalmi csoportok műveltségi szintjének, képzettségének emelkedését? Hasznos lesz-e ebben tekintetben a vallásoktatás bevezetése a közoktatási intézményekben, vagy épp ellenkezőleg társadalmi szinten elidegenedést, a vallástól való eltávolodást vált ki az emberekből? Milyennek kell lennie a vallásos oktatásnak, konfeszionálisnak vagy nem konfeszionálisnak? Úgy véljük, hogy ezen kérdések megoldása hosszú évek során valósulhat meg. Jelen pillanatban az alkotmány a mérvadó, valamint az a tény, hogy az orosz társadalom sokféle felekezetűnek tekinthető.

Marina Vorobjova

(Fordította: Barta Ágnes)

Ukrán ortodox papi szeminaristák nézet- és értékrendszere

A kilencvenes évek elején bekövetkezett demokratikus fordulat Ukrajnában az egyházi szféra gyors fejlődését eredményezte, és elősegítette az egyházi oktatási intézmények számának növekedését. Ukrajna vallási ügyekért felelős kabinetjének 2005. évi statisztikai adatai alapján Ukrajnában közel 10 ezer kollégium és 173 egyházi oktatási intézmény működik. Különböző felekezetekhez tartozó és különféle szintű oktatási intézményekről van szó, az általános iskolától a felsőfokú intézményekig. Az intézmények mintegy negyede a kereszténység ortodox ágához tartozik. Ez új helyzetet teremtett az egyházi oktatásban, ami indokoltá teszi a kérdés tudományos vizsgálatát.

Az ortodox oktatás a múltban fontos összetevő volt az ukrán nép vallásosságának formálásában. A sok évszázados pravoszláv nevelés hagyományát 1917-ben szakították meg. Az egyház most teszi első lépéseit az újjászületés útján, és eközben rengeteg problémával találkozhat. A szovjet korszakban egyetlen egyházi oktatási intézmény működhetett Ukrajna területén, az Odesszai Pravoszláv Szeminárium. A posztkommunista szekularizált állam most arra törekszik – bár nem mindig következetesen –, hogy felújítsa az ortodox egyháznak és iskoláinak működését. Az egyház tudatában van annak, mennyire fontos számára az oktatás, ezért célul tűzte ki az 1917-es forradalom előtti egyházi oktatási intézményrendszer helyreállítását. Mindeközben azonban nem mindig számol a társadalmi változásokkal, többek között a mentális, kulturális, nemzeti realitásokkal.

A megújulás folyamatát átélő pravoszláv oktatás ma Ukrajnában egy sor specifikus jellemzőt, problémát, tendenciát mutat. Elsőként került elő az egyházi és állami oktatás különbözősége. Vitás kérdéssé vált a nevelés tárgya, alanya, iránya, tartalma a szekularis világban. Mindezen kérdések konkrétan jelentkeznek az egyházi oktatás tartalmi, formai, strukturális problémáinak vizsgálatakor. Az ortodox teológiai tanulmányok iránti érdeklődés jelentősen megnövekedett. Problémát jelent viszont, hogy a papi hivatást sokan csak a megélhetés biztonsága miatt választják. Mára a teológia végre bekerült az oktatott tudományok közé, és ezen a területen is szakemberek képzése folyik. De mivel az ortodox papképzés oktatásának szempontrendszere, módszertana nem kidolgozott, egyetlen pravoszláv egyházi oktatási intézmény sem kapott állami elismerést. Így a pa-

pok felkészítése, képzése belső egyházi ügyé szűkült. A tapasztalat viszont azt mutatja, hogy az egyház önerőből nem képes megoldani olyan problémákat, mint

- a magasán képzett oktatók biztosítása;
- a színvonalas oktatás garانتálása;
- a nem vallási tárgyak (pl. ukrán, idegen nyelvek, történelem, világ- és hazai kultúra ismeretei, társadalomtudományok) oktatásának megoldása;
- az oktatáshoz szükséges termek, kollégium, könyvtárak, korszerű taneszközök biztosítása.

Az egyetemi padosorokban formálódik a jövőbeli lelkészek világlátása, meggyőződése, tőlük függ a holnap hívőinek lelkesége. Ezzel kapcsolatosan egy sor kérdés merül fel: : Hogyan válogatják hallgatóikat az egyházi felsőoktatási intézmények? Milyen színvonalú szakmai képzésben részesülnek a hallgatók? Képes-e egy fiatal pap válaszolni a ma kihívásaira? Félig strukturált kérdőívek és interjúk segítségével a pravoszláv papi szemináriumokban tanuló diákok körében kutatást végeztünk, amelynek célja a fenti kérdések megválaszolásán túl a tanulók világnézetének és szociális helyzetének feltárása volt. Összesen 64 interjút készítettünk, amelyekből véleményünk szerint kirajzolódnak a pravoszláv vallású fiatalok világnézetének, értékrendszerének legfontosabb jellemzői. E kutatás néhány eredményét mutatjuk be a következőkben.

A kérdőív első kérdése a hivatásválasztás motivációira irányult. A válaszadók nem egybehangzó véleménye szerint a felvételi nem csupán az illető személy önmeghatározása, hanem egy különleges életforma mellett történő egyéni döntés, vagyis küldetés, hivatás, életstratégia: a jó Istent szolgálni, és nemcsak önmagunk üdvözülésének elérése, hanem mások segítése ezen az úton. Míg a világi szakok nyújtotta képzettség megszerzése első sorban racionális motivációs tényezőkre támaszkodik, addig az egyházi oktatás választása érzelmekkel áthatott, és benne van annak vágya, hogy az Úrhoz közel kerüljünk, és kiérdemeljük az üdvözülést.

„Ön szerint milyen szakmai tulajdonságokkal kell rendelkeznie annak, aki ezt a hivatást választotta?” – kérdésre a hallgatók közel egybehangzó véleményen voltak. Hangsúlyozták, hogy a jelöltnek sokoldalú ismeretekkel, készségekkel kell rendelkeznie. „Talán egy papnak jártasnak kell lennie minden tudományban, hiszen az élet különböző helyzeteire fel kell készülnie, mivel egy pap népe élére áll, és Isten előtt felel érte.” „Úgy vélem, nem csupán önmagam miatt tanulok, hanem azokért is, akiknek nincs erre lehetőségük, ezért rendelkezniem kell minden olyan tulajdonsággal, melyet ez a hivatás megkíván” – nyilatkozott egy másik hallgató.

E nézet szerint a világi tudományok nélkülözhetetlen komponensei a hivatás gyakorlásának. Sokan azonban úgy tartják, hogy az életben sok ismeretnek nem veszik hasznát, míg vannak tudományterületek, amelyeket szélesebb körben be kellene kapcsolni a tananyagba. A felmérés szerint a saját felekezeti tanításainak alapos ismeretét a megkérdezettek 76,6 százaléka tartja fontosnak, míg a többi vallás ismeretét 46,9 százaléka támogatná. A pedagógia és a pszichológia komplex ismeretére törekedne a megkérdezettek 39,1 százaléka. A hitélet eseményeinek ismerete 37,5 százaléka számára fontos. A meghallgatni tudás készsége, valamint a mesteri szónoklat képessége 50 százaléknak.

A megkérdezettek 32,8 százaléka folyamatosan tájékozódik Ukrajnában és a világban végbemenő, vallásokkal kapcsolatos tendenciákról és problémákról. A válaszadók 39,1 százaléka időnként, 25 százaléka néha, 3,1 százaléka viszont soha sem érdeklődik e kérdés iránt.

A Szentháromságról és a Szentírásról szóló tanítás értelmezésében nehézségbe ütköztek a hallgatók, pedig a hivatalos álláspont a hittételek ismeretét elengedhetetlennek tartja. Kérdéseket tettünk fel ezért a hallgatók hitbeli meggyőződésére, hitvallására vonatkozóan is. A megkérdezettek többsége elutasította a válaszadást! A válaszadók véleménye viszont az egyház tanítását tükrözte. Az élet értelméről vallott felfogásuk szerint két csoportra oszthatók: az egyikhez azok tartoznak, akik önmagukat állítják középpontba, a másik csoport a közösségi elemeket, a családra való odafigyelést, a társadalmi érdekek szem előtt tartását hangsúlyozta. Az életideálja csak a fiatalok 37,5 százalékának volt. Tőlük ilyen válaszokat kaptunk: „maga az Isten és a követői.”, „Isten, a szentírás, a szentatyák”, „a szent vértanúk”, „Jézus Krisztus”, „a Szűzanya”.

Az élet keletkezésére és létezésére vonatkozó kérdéseknél igen különböző válaszok születtek. Vannak, akik állítják, hogy a világ térben véges (34,4 százalék), ennek ellenkezőjét vallja a megkérdezettek 32,8 százaléka, míg 31,3 százalék nem tudott választ adni. A hallgatók közel fele (48,4 százalék) gondolja azt, hogy a világ időben véges, míg 21,9 százalék épp az ellenkező véleményen van, 29,7 százalékának nem volt véleménye. A válaszadók döntő többségének (81,3 százalék) meggyőződése, hogy a világot Isten teremtette. A hallgatók 3,1 százaléka van meggyőződve arról, hogy a világ örökké létezik. Azt a válaszlehetőséget, hogy az ember a természet része és teremtménye, egyetlen hallgató sem választotta, míg azzal az állítással, hogy az ember Isten teremtménye, a válaszadók 89,1 százaléka értett egyet. Az embert, mint Isten teremtésében részt vevőt, a hallgatók 9,4 százaléka jelölte meg.

A halál utáni életben 82,8 százalék hisz, tagadja azt a megkérdezettek 12,5 százaléka, 4,7 százalék nem foglalt állást a kérdésben. A mennyország létezését a hallgatók 95,3 százaléka fogadja el, 4,7 százalékának nincs ismerete róla. A lélek halhatatlanságában hívők száma megközelíti a 90 százalékot, nem hisz benne 3,1 százalék, nem tudja 6,3 százalék. A szent ereklyék csodatevő erejében a megkérdezettek 92,2 százalék hisz, azt nem fogadja el 3,1 százalékuk, 4,7 százalék nem nyilatkozott.

Fentiek alapján azt állíthatjuk, hogy a papjelöltek jelentős hányada nem ismeri felekezete hittanításait, vagy nem fogadja el azokat.

A megkérdezettek 87,5 százalékának meggyőződése, hogy a vallás az Istenről alkotott tudásunk egyetlen hiteles forrása. Ennek ellenkezőjét vallja 4,7 százalék, nem tudja eldönteni a kérdést 7,8 százalék. A válaszadók 85,9 százaléka állítja, hogy soha sem változtatják meg vallásukat, 6,3 százaléka nem biztos ebben. Más felekezetekhez tartozó hívekkel való találkozást a megkérdezettek 32,8 százaléka tartja fontosnak, 48,4 százalék számára nem ez lényeges, 18,8 százalékának nincs véleménye. A hallgatók 42,2 százaléka gondolja azt, hogy a vallások értékes tudást rejtenek magukban Istenről. 29,7 százalék épp az ellenkezőt vallja. A válaszadók több int a fele (57,8 százalék) úgy véli, hogy a más felekezetek hite másodrendűnek tekinthetők a saját vallásukkal szemben, ezt a véleményt cáfolja a hallgatók 18,8 százaléka. Arra a kérdésre, hogy a különböző vallások Istenhez viszik-e az embereket, a hallgatók 18,8 százaléka igennel válaszol, míg 48,4 százalék nemmel, és 32,8 százalék nem tudja a választ. A megkérdezettek 73,4 százaléka gondolja azt, hogy az Istenről kapott tudáshoz leginkább a saját vallásán keresztül juthat hozzá, ezzel nem ért egyet 7,8 százalék, és nem tudott válaszolni 18,8 százalék. Azt, hogy „Minden vallás ugyanazt a hitigazságot hordozza” a válaszadók 17,2 százalék vallja, míg 75 százalék ennek az ellenkezőjét. Elfogadja, hogy Isten a hitigazságokat egynél több felekezetnek nyilatkozta ki a hallgatók 28,1 százaléka, nem ért egyet ezzel 46,9 százalék, míg 25 százalék nem tudta eldönteni a kérdést. „Több vallásos hagyomány ismerete gazdagítja-

e saját lelki világunkat?” kérdésre 46,9 százalék igen, 34,4 százalék nem válasz született, 18,8 százalék nem döntött. A válaszadók 90,6 százaléka egyetértett azzal, hogy a hit segít az élet adta nehézségek és ellentmondások leküzdésében.

Eredményeink azt bizonyítják, hogy ma a vallások pluralizmusának korában aktuálisá válik, hogy a teológiákon a hallgatókat toleranciára, a más felekezetek iránti tiszteletre neveljük. Figyelembe kell vennünk azt a tényt, hogy a jövőendő papoknak nem csupán egy sok vallású társadalmi közösségben kell élniük, hanem párbeszédet kell folytatniuk a más felekezetek képviselőivel, akik eltérő kultúrával, hitbeli meggyőződéssel rendelkeznek. Ennek érdekében hasznos lenne meghívni a különböző felekezetek képviselőit, hogy találkozzanak a hallgatókkal, véleményt cserélhessenek és megérthessék egymást azon a szinten, melyen ez lehetséges. A gondolkodás és viselkedés kultúrájának formálásában pozitív lépés lehetne a hallgatók külföldön történő részképzése.

A szekularizáció hatására a vallásos ember új típusa kezd formálódni, a hitét kereső emberé. Ez a hit magában rejti annak kockázatát, hogy az egyén egyik felekezetből a másikba „vándorol”, sőt előfordul, hogy valaki egyidejűleg több felekezetnek is tagja. Ez a tendencia megfigyelhető a papnevelő intézményekben tanulók körében is. A megkérdezettek 28,1 százaléka nyilatkozta azt, hogy több vallást is gyakorol egyszerre, ennek ellenkezője igaz a hallgatók 46,9 százaléka, 25 százalék nem foglalt állást e kérdésben.

A különböző világnézetek, amelyek szervesen magukban hordozzák mind a nyugati, mind pedig a keleti kultúra kincseit, mély nyomot hagynak a pravoszláv kispapok gondolkodásában is. Többek között elterjedt a reinkarnációba vetett hit: a mintában szereplők mintegy 12,5 százaléka nyilatkozott így (64,1 százalék elvetette, 23,4 százalék nem nyilatkozott). A telepátiaiban a megkérdezettek közel egy harmada hisz (29,7 százalék), 25 százalék kételkedik. Úgy tűnik, hogy még a fiatal ortodox értelmiség körében is megfigyelhető a hitigazságokon kívüli misztikus dolgokban való hit (lelkekkel való kapcsolattartás, jóslás, mágia).

Ma már a kereszténység általában és az ortodoxia maga is változáson esik át, és bizonyos tekintetben társadalmi és kulturális azonosságtudat alapjává válik. A vallás nem csupán önálló rendszerként jelenik meg, hanem mint természetes kulturális környezet, nemzeti életforma, amelyben kulcsszerepet tölt be a vallási és nemzeti identitás kapcsolata. Ez azt a helyzetet eredményezi, hogy egy elvben nem vallásos vagy hívő személy önmagát felekezethez sorolja.

Kérdezettek egy része nem tudta pontosan behatárolni felekezeti hovatartozását. Ez a tény meglepő, és nem magyarázható csak azzal, hogy a pravoszláv vallás nem homogén. Készült hasonló felmérés protestáns lelkészképzőkben is. E kutatás eredményei szerint a hallgatók pontosan meg tudták határozni vallásuk helyét a többi felekezethez viszonyítva, és biztosak voltak felekezeti hovatartozásukban. Ezzel ellentétben a pravoszláv kispapok között van olyan, aki nem tudja oktatási intézményük mely patriarchátushoz tartozik, vagy ez a kérdés egyáltalán nem is érdekli.

Sokatmondó, hogy a vizsgált hallgatók 93,8 százaléka azon a véleményen van, hogy a jelenlegi állam és egyház közötti viszonyt mindenképp optimalizálni kell. A helyzetet javítaná véleményük szerint:

- a nemzeti egyház létrehozása (46,9 %),
- felekezetek közötti tolerancia megteremtése (6,3 %),
- ha állam nem avatkozik be az egyház ügyeibe (18,8 %),
- ha az állam csak a történelmi egyházakat támogatja (17,2 %),
- az új vallási irányzatok betiltása (32,8 %),

– az egységes ukrán ortodox egyház megteremtése és az egyház távolmaradása a politikától (17,2 %).

Ukrajnában az Alkotmánynak megfelelően létezik a teljes vallásszabadság és minden vallás egyenlő a törvény előtt. Ezt vallja a hallgatók 37,5 százaléka, ellenkező a véleménye 48,4 százaléknak, nem foglalt állást 14,1 százalék. Az egyes felekezetek közötti viszonyt a megkérdezettek 18,8 százaléka elfogadhatónak, 71,9 százaléka konfliktusokkal terheltnek, 9,4 százaléka toleránsnak ítéli. A helyzetet konfliktusosnak látó többségi vélemény alakulására mindenekelőtt az ukrainai ortodox egyházzsúvás hatott.

E téma vizsgálatához szorosan kapcsolható a pravoszláv egyháznak az állami oktatási rendszerben történő fokozatos térnyerése. Az egyház és állam képviselői az Alkotmányt figyelmen kívül hagyva (mely leszögezi, Ukrajna világi állam), az egyházi oktatás koncepcióját dolgozzák ki, de nemcsak az egyházi oktatási intézményekre, hanem az állami iskolákra vonatkozóan is. Emellett különböző konkrét javaslatok hangzanak el a vallási tartalmú tantárgyak (pl. „keresztény etika”, „Isten törvényei”, „a pravoszláv kultúra alapjai”) bevezetésére. Közel tíz éve Nyugat-Ukrajnában kísérleti jelleggel valamennyi helyi általános iskolában oktatják a „Keresztény etika” című tantárgyat. Ezzel viszont alkotmányt és törvényt sértenek, hiszen ezek kimondják, hogy az állam az egyháztól elkülönülve végzi oktatási tevékenységét. Gondok vannak a tárgyat oktató pedagógusokkal is, hiszen az állami egyetemeken folyó képzés szintén ellentmond a törvényben foglaltaknak.

Vizsgálatunk azt mutatja, hogy még a szeminaristák, a jövődőlélkészek között is sokan vannak, akik sem rendelkeznek elegendő ismerettel és elég mély meggyőződéssel hivatásuk gyakorlására. Úgy véljük, hogy az átmenetben lévő társadalom, az önmagát kereső egyház és a nem eléggé kiforrott és nem elégé magas szintű oktatás egyaránt szerepet játszik ebben. Ha a vallási és a nemzeti identitás oly szorosan kapcsolódik össze, mint az Ukrán Köztársaságban, akkor a szeminaristák képzésének javítása igen fontos feladat.

Ljudmila Filipovics & Natalja Gavrilova
(Fordította: Barta Ágnes)